

En barndom på Esbjerg Havn 1930-1948

Af Verner Gorridsen

Den 24. Februar 1930 kom jeg til verden på Sømandshjemmet Ny Havn ved Fiskerihavnen i Esbjerg, og her boede jeg, indtil jeg i september 1948 begyndte det medicinske studium i Århus. Mine forældre Hans og Kirstine Gorridsen var efter et par år som bestyrerpar på sømandshjemmet »Gl. Havn« i 1929 blevet bestyrerpar på »Ny Havn«¹. Begge var født i 1899. Far var fiskersøn fra Skærbæk ved Kolding Fjord, mor var gårdmandsdatter fra Hammel-egnen. Far var diakon og mor var økonomauddannet fra hotelkøkken i Århus. Vi var i alt fire børn: En storesøster, født i 1928, dernæst mig og siden to søstre.

Tilværelsen »om bord« på Sømandshjemmet: Vor lejlighed lå på første sal med syv vinduer ud mod Trafikhavnen og Fiskerihavnen. Pga. en travl arbejdsdag for far og mor fra tidlig morgen til sen aften havde vi privatpige og opholdt os som små af praktiske årsager mest i »privaten«.

Familien spiste morgenmad sammen i privaten. Senere – i den skolepligtige alder – desuden altid eftermiddagskaffe sammen, også i privaten af hensyn til familielivet og den livlige snak om vor skoledag og vore oplevelser. Alle øvrige måltider blev indtaget til fast – meget fast – tid i spiserestaurationsen sammen med de boende, hjemmевærende fiskere m.fl. Måltidet blev »annonceret« ved, at far eller førsteservitricen gik rundt i lokalerne i stueetagen med husets store messinggongong og slog på den

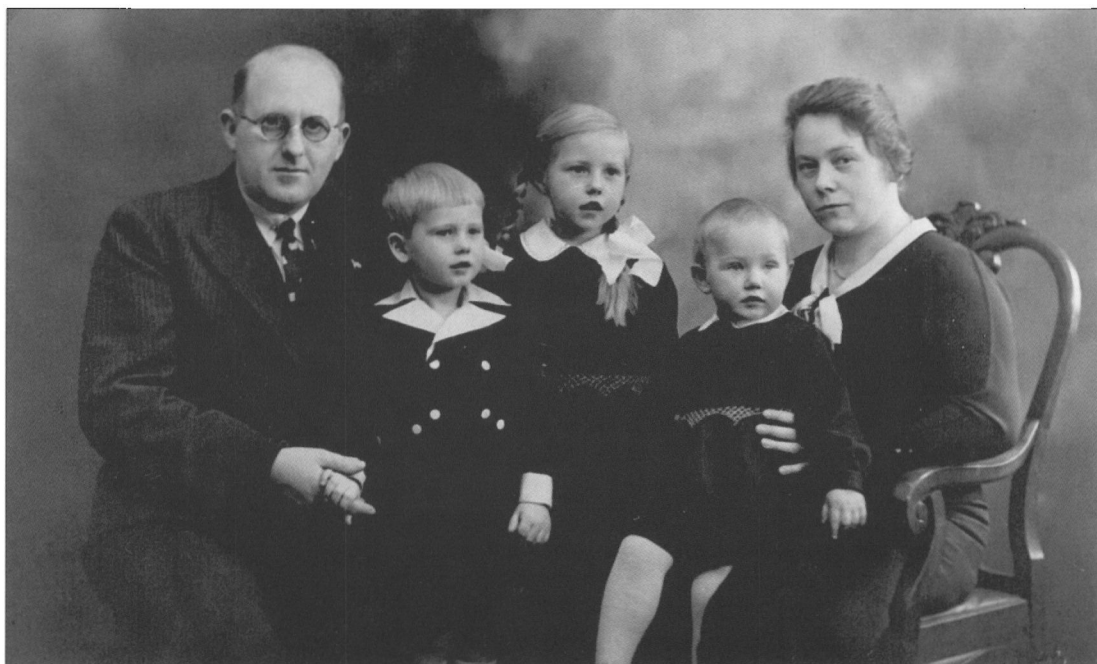
med køllen, hvis hoved var indbundet i vaskekind. Dette slagtøj blev en kardinalting i vor dagligdag. Altid flot pudset og altid at finde på sin faste vægplads. Det var meget disciplineret, og måltiderne startede præcis kl. 12 og kl. 18.

Så gik man til bords, og far startede med en bordbøn. Ingen støj eller uorden før far var færdig. Bestyrerfamilien havde eget bord, hvor vi børn fra små havde vor faste plads og lærte bordskik. I øvrigt var der ingen fast bordplan for de øvrige, men de unge fiskeres interne samvær gav som regel visse faste mønstre.

På hverdage serveredes to varme retter. Jeg er fostret op med talrige forskellige slags grød og supper samt kød- og fiskeretter *en masse*. Mors målsætning var, at maden skulle være sund, god, velsmagende og rigelig, og det lykkedes hver gang. Man kendte ikke til kræsenhed, men spiste uden kommentarer den mad, der kom på bordet.

På søndage var der gjort lidt mere ud af maden, der var altid dessert, og der var hvide duge og platoménage på alle borde samt vand i karaffer, men ingen isklumper. Det var ikke opfundet som »hvermandseje« endnu. Vi havde kun isskab.

Til aftensmaden kl. 18 var der først en varm ret og derefter brød, smør og pålæg – hjemmelavet forstås. Drikkelse var husholdningsøl og te. Indtil ombygningen af sømandshjemmet først i 1940'erne var der to køkkener: det ene var »koldt køkken« til kafferestaurationsen med

Forstanderfamilien på sømandshjemmet »Ny Havn« med de tre ældste børn. Fra venstre Hans Peter Johan Gorridsen (1899-1965), artiklens forfatter Verner (f. 1930), Aase Elisabeth (f. 1928), Karin 1931-1973) og fru Kirstine Gorridsen, f. Jensen (1899-1991).

kaffe, brød og smørrebrød, det andet til spisestaurationens middagsmad og varme retter. Ved ombygningen blev de slået sammen til et stort køkken.

På sømandshjemmet startede hverdagen med morgenkaffe til lastarbejderne ved den tidlige morgenløsning af kuttere, der var landet dagen i forvejen og tilmeldt losning ved Auktionshallen. Som oftest var det ved fire-femtiden om morgenen. Kl. 8.15 var der morgenandagt i privaten for den del af personalet, der kunne undværes. Vi børn var fast inventar, før vi nåede den skolepligtige alder. Herfra stammer vor indlæring af morgensalmer.

Om aftenen var der hver dag kl. 21 aftenandagt i restaurationen. Her deltog alle, som

oftest også de boende gæster, også dem, der ikke tilhørte fiskerbefolkningen. Andagterne var korte og blev ordnet af far, men der blev sunget rigtig meget. Herfra stammer især mit kendskab til aftensange, årstidssalmer og fædrelandssange. Alt fra Grundtvig til Jeppe Aakjær blev benyttet. Især under besættelsesårene 1940-45 gik mange aftener med sang. Kl. 23 blev hovedindgangen låst, og far gik over i Auktionshallen for at se på opslaget, hvornår første fiskeauktion var næste morgen samt hvor mange kuttere, der var tilmeldt. Det gav ham et skøn over, hvornår der næste morgen kom folk til morgenkaffe og hvor mange. Efter dette skøn blev bordene dækket i kafferestaurationen, så de var klar til servering.

Det grundlæggende formål med opførelsen af sømandshjemmene i de større danske havnebyer var, at de skulle være aktive og kristne hjem og tilholdssteder for fremmede søfolk og fiskere, der var besætninger på de anløbne fremmede kuttere og handelsskibe. Derfor fastholdt man den kristne dagligdag på hjemmene, og således også på sømandshjemmet »Ny Havn«. Dette koncept medførte afholdelse af en del møder søndag aften. Far forvaltede dette med megen indlevelse og kreativitet. Der kom mange kendte talere, såvel lægfolk som indremissionærer og sømandsmissionærer, kristeligt indstillede politikere, præster og andet godtfolk. Kendte lokale kræfter blev under besættelsestiden benyttet i stor udstrækning. Jeg mindes en ubrudt række af taler og talere med tydelig indremissionsk baggrund og andre med mere underholdningsværdi. Skolefolk, der magtede oplæsningens kunst, lokale sangkor og musikalske fiskere, der håndterede violin, guitar eller harmonika – altid med et lidigt indhold, og der afsluttedes med aftensang og andagt. Disse aftener var tilløbsstykker med fuld hus. Foruden skibenes besætninger kom mange af Vesterbyens indbyggere på disse aftener. Der var alvor og gammen, og disse møder og sammenkomster gav os børn et tæt kendskab til mange forskellige familier i byen, og der stiftedes mange kontakter mennesker imellem.

Både dengang og nu som voksen bekræftes min fornemmelse af en interessant opvækst med en bred buket af alle slags folk, der strømmede igennem mit barndomshjem, som næsten på højskolemaner var et kraftcenter på havnen for alle uanset politisk og religiøst tilhørssted.

Der boede ikke mange mennesker på havnen, og vi var stort set uden naboer. Derfor levede vi børn uden mulighed for at lege i kvar-

Børnefremmede foran Sømandshjemmet Ny Havn. Drengen i den hvide skjorte med hvide flipper ved den høje piges side er mig. Pigen m. hvid sløjfe i håret er min søster Karin. Pigen t.h. m. fletninger er søster Aase. Bagest t.h. ses den hornmine fra 1. verdenskrig, der blev opsat som offentlig indsamlings-bøsse til hjælp til fisker- og sømandsenker. T.v. ligger vor schæferhund »Barü«.

teret med andre, i modsætning til børn, der boede i selve Esbjergs Vesterby. Men vi kedede os aldrig. Vi lærte at fantasere og lege med hinanden, og ingen af os har mindet om »ensomhed« under opvæksten.

Bortset fra at vi ikke lige måtte færdes ved kajerne, drev jeg omkring og sugede alle indtryk ind fra særdeles aktive og spændende omgivelser, hvilket ikke var enhver knøs givet. Jeg erindrer svagt stormene med de mange druknede fiskere 1936 og 1938. Mange detaljer fra især 1938 – da jeg var otte år – står endnu i min erindring. Specielt huskes det ekstraordinære højvande i 1938, hvor havnebassinernes kajanlæg stod under vand. Langs sømandshjemmets sokkel stod vandet nok en halv meter op. Når de kutterbesætninger, der boede om bord, skulle op på hjemmet at spise, kom de roende i kutterens redningsjolle, altid af typen norsk pram, som blev fortøjet, hvor det var muligt ved udvendige dørhåndtag eller de tunge og lange faste rækker af cykelholdere af

De fire børn på sømandshjemmet »Ny havn«: Åse, Kirsten (f. 1937), Karin og Verner. Til venstre fru Gorridsen og på trappen noget af hjemmets personale. (8010/2)

jern anbragt langs murene. Al anden færdsel på havneområdet var umulig, og skolegang var udelukket i et par dage. Denne storm, der kostede omkring 25 fiskere livet på havet, gjorde et voldsomt indtryk på mig. Far og mor kendte næsten alle familierne til de omkomne.

Af det brogede og på mange måder righoldige persongalleri, der gennem min opvækst strømmede gennem vore stuer, vil jeg nævne enkelte: Bestyrerparret Kynde på sømandshjemmet »Gl. Havn« i perioden 1904-17, i daglig tale kaldt Pappa og Mamma, blev mine gudforældre. Byens præster: pastor Poul Bentzen sognepræst ved Zions Kirke, pastor Birke, også ansat ved Zions Kirke, provst Kjærgaard, sognepræst ved Vor Frelzers Kirke, sognepræst Johannes Pedersen, Dejbjerg, også kaldet »Dejbjergpræsten«, kendt i store dele af Vestjylland pga. et særdeles humoristisk, uhøjtideligt og filosofisk gemyt, lærer og landstingsmand Poulsen, Stenderup syd for Holsted, læge Johannes Hoff (kaldet dr. Hoff) tidl. forstander for Diakonskolen i Århus på tidspunktet for fars ophold på denne. De havde et specielt og

nært forhold til hinanden trods aldersforskellen, stammende fra dyb og gensidig respekt og begges udstrålende personlighed. Desuden Chr. Bartholdy, Indre Missions formand, Vilhelm Rasch, som var Sømandsmissionens generalsekretær ligesom Eilschou Holm, der afløste Rasch.

Far og mor var meget afholdte af såvel hjemmets personale som af fiskerbefolkningen. Begge havde let ved at omgås alle folk og alle aldersklasser. De unge fiskere, der kom ned til Esbjerg fra Vestkystens fiskerlejer for at prøve mere moderne fiskeri med større havgående både, fik hurtigt ubegrænset tillid til mine forældre, som tog hånd om dem i alle måder, uden at det på nogen måde gik ud over autoritet eller tillid. De havde begge den udstråling af autoritet og kærlig omsorg, som var fornøden på just denne plads og just i denne opgave. Utrolig mange forhold blev til livslange venskaber, som udmøntedes i stadige besøg og breve efter fars og mors fraflytning i 1949 og til deres død. Far døde i 1965 – mor i 1991.

Foruden at være et tilholdssted for de unge fiskere fra kysten skulle sømandshjemmet også kunne yde det, et hjem også kan: vejledning, råd og omsorg. Jeg oplevede, at dette formål opfyldtes ved mine forældres adfærd over for de unge fiskere, som havde »huset« som deres faste tilholdssted, når de var i havn. Far havde altid »noget i gang« med at finde gode hyrer til dem. Derfor var der hyppige kontakter mellem de unge, deres hjem og far. Stemningen var præget af den høje prioritering af dialogen – samt at intet emne var tabu. Sygdom, hjemme, problemer med hyren: døren til fars kontor og adgang til mors lytten stod altid åben. M.h.t. fremtiden var det magtpåliggende for far at få de unge på Fiskeskipperskolen, til at blive i erhvervet, når de udviste stabilitet. Via mine forældres netværk fik de unge gode hyrer. Det

Når der kom frugtåde til Esbjerg, blev besætning og "fremmede" inviteret til sømandshjemmet. Det var for os børn en oplevelse at se disse fremmedartede klædedragter. Vore forældre synes altid, at vi skulle se verden og føle os dus med den. Fru Goridsen længst til venstre og søster Aase er pigen til venstre.

er indlysende, at far således ofte fik forhyring i stand på søndagsbådene – dvs. på de kuttere, hvis skippere tilhørte Indre Mission – men absolut ikke blot disse. Far var på ingen måde ensidig i disse situationer, men kom naturligt og gerne i alle kredse. Dette prægede i øvrigt også vores opdragelse, hvad jeg mere og mere har opfattet værdien af som voksen. Både far og mor havde personlighed og ordet i sin magt, De forrådte aldrig deres »ståsted«, men havde en vid horisont samt ønskede, at det skulle smitte af på såvel deres børn som deres omgivelser.

Man kan spørge: hvordan gik så forholdet

mellem de mange unge piger i personalet og de unge fiskere? Utvivlsomt har der også været episoder, hvor bestyrerparret skulle markere moralen og »slå en streg i sandet«, men jeg erindrer ingen kriser. Og har der været sådanne, blev vi sikkert holdt udenfor. Men forlovelser og efterfølgende ægteskab var der bestemt en del af. Far og mor var med til mange af disse bryllupper, som startede et livslangt bekendtskab/venskab i mange tilfælde. Jeg var ikke »bestyrerens søn«, men var i alle forhold deres ligemænd. I min gymnasietid var jeg mere sammen med dem på Fiskerihavnen end med mine klassekammerater i min fritid.

Julen

Af kirkeårets højtider markerede julen på sømandshjemmet sig mest. I juleugen var de 15 værelser, som huset rådede over til liggende gæster, tomme. Personalet, som til daglig bestod af 16-17 piger, var reduceret til mindst muligt, og restaurationserne var tomme.

Vi holdt altid jul i »Den grønne stue«, som var et særligt pænt restaurationslokale med fire mahogniborde og tunge dyre møbler på egeparketgulve. Det var nabolokale til den store spiserestaurations med flisegulv, adskilt fra denne med store svingdøre med slebet glas og svungne messingrør til håndtag. »Den grønne stue« var et estimeret lokale pga. de dyre møbler, og det blev til daglig benyttet af kaptajner eller andre skibsofficerer fra handelsflåden, der ventede på skib, eller disses familier, der ventede på ægtefællens ankomst med skib fra handelsflåden. Når sømandsmissionens generalsekretær Vilh. Rasch eller lignende standspersoner var på besøg, spiste far og mor derinde med disse gæster. Så kunne man snakke uforstyrret over måltidet. Der var også reoler med de danske rederiers blade, flere opslagsværker af høj kvalitet samt – underligt nok – værket »1001 Nats Historier« i pragtfuld læderindbinding med guldsnit. Mange er de timer, jeg som dreng har læst i denne verdenslitteratur. Det er jo i sit princip ikke ligefrem kristen litteratur, og jeg har ofte senere i mit voksenliv undret mig over værkets tilstedeværelse.

Juletræet – en stor rødgran – kom den 23. december om formiddagen, og det nåede helt til loftet. Juleaften startede hvert år med, at Fiskeskipperskolens leder A. Lindquist mødte om formiddagen for at pynte træet sammen med os børn. Han var en meget nær ven af vore forældre, meget pedantisk og velstruktureret i hele sin adfærd, men sin skolemesteragtige adfærd til trods elskede vi ham. Han pyntede

efter en ganske bestemt »dagsorden«, så pyntet kom på i den praktiske rækkefølge. Når vi var sammen med ham i just dette ærinde, aflagde han al strikshed, trådte ned på »børneniveau« og fortalte nærmest uafbrudt om nisser, jul og H.C. Andersen samtidig med en let og skæmtsom overhøring af os om disse emner. Far og mor havde travlt med allehånde gøremål inden jul og havde ikke tid til at underholde os. Vor julestemning blev »opbygget« af Lindquist, og en juleaftens formiddag uden ham var aldeles utænkelig.

Der var altid udenlandske skibe i havn ved juletid, og fra disse kom en del søfolk og holdt juleaften med os på sømandshjemmet. Far havde omkring 1920-21 været assistent på det danske sømandshjem i Hamborg og kunne klare sig pænt på tysk. Derfor blev juleevangeliet også læst på tysk og desuden kort kommenteret på såvel tysk som dansk bagefter.

I juleugen levede vi vort liv i denne stue og i spiserestaurationsen, som lå nabo til den. Alle måltider blev indtaget i spisesalen med de fiskere og søfolk, der var blæst inde i havnen. Det drejede sig næsten udelukkende om søfolk fra handelsflåden, såvel danske som udenlandske. Personalet var med ved alle måltider. Vi følte os som én stor familie, og vi børn savnede intet »privatliv«. Tværtimod var der en hyggelig stemning hele tiden i denne »juledagligdag«, der fuldstændig adskilte sig fra den øvrige del af året. I juleugen blev der også afholdt julefest på hjemmet for »Havnens folk«, og det var altid et tilløbsstykke, hvor de store restaurationslokaler var fyldte.

Vor kirkegang var naturligvis til Zions Kirke, andet var ganske utænkeligt. Det var Vesterbyens og fiskernes kirke. Sognepræsten var pastor Bentzen, der så grusomt blev myrdet natten til Palmesøndag i 1945 i sin ægteseng. Det var clearingmord og udslagsgivende var

På græsmarken over for sømandshjemmet mod Trafikhavnen. Bagest til venstre Lindquist, der var leder af Fiskeskipperskolen. Forrest til venstre Mamma alias fru Kynde, som med sin mand var bestyrerpar på »Gl. Havn« 1903-17 og iverigt mine gudforældre. Dernæst fru Lindquist. Bagest th. sidder mor med mig. Ca. 1933

pastor Bentzens tale ved begravelsen af en frihedskæmper få dage før.

Nytårsaften var som juleaften – blot med familien Lindquist som faste gæster. Ofte var sømandsmissionær Lodberg Jensen og broderen fiskeskipper Frederik Lodberg Jensen med koner og børn også tilstede. Disse nytårsaftener var uhyre festlige med spil og oplæsning, bl.a. læste Lindquist altid »Grantræet« af H.C. Andersen. Juletræet blev stående til helligtrekonger den 6. januar efter god dansk skik.

Nytårsaften 1943 husker jeg specielt af en ganske bestemt årsag: Lindquists ældste barn – en søn – Kaj Erik var blevet smidt ud af gymnasiet af rektor Bruun. Kaj Erik var af en tysk soldat blevet set, da han stod i en trappeopgang og ødelagde et hagekors, der var tegnet eller udskåret ved trappen. Det kostede ham en kort arrestation. Rektor Bruun på Statsskolen ville – som han sagde – »ikke have en straffet person på sin skole«. Denne nytårsaften læste Kaj Erik

»Den blå anemone « op for os. Jeg ved ikke, hvor han havde den fra, for den var ganske ny fra Kaj Munks hånd. Min unge alder til trods husker jeg tydeligt oplæsningen og indholdet, måske fordi digtet slog en ny tone an i aftenens indhold. Få dage efter blev Kaj Munk skudt af tyskerne ved Hørbylunde.

Udenbords sømandshjemmet

Nogle af mine tidligste erindringer om livet uden for hjemmets fire vægge går på min beundring for sømandshjemmets facon med den runde og flotte facade, der endte – flot i mine barneøjne – i hver ende med en gavl og en flagstang på hver gavlspids. Fra disse flagstænger vajede hver søndag to flag: Øverst Dannebrog og derunder Sømandsmissionens flag: Dueflaget. Dueflaget benyttedes også af de kuttere, hvis skipper tilsluttede sig Sømandsmissionen. Det havde sin plads på mesanmasten, hvor det førtes under Dannebrog. På kutterens stormast

førtes ved festlige lejligheder en stor vimpel med rød bundfarve og kutterens navn i hvidt.

Grundet vore forældres optagethed i hjemmets daglige arbejdsgang havde vi barnepige – kaldet privatpigen. Med hende gik vi eller kørtes i promenadevogn langs Trafikhavnen til anlægget ved det kendte vandtårn ved Gammel Havn. Det var en tur på to en halv kilometer hver vej. Målet var legepladsen med gynger og sandkasser og en lille karrusel, som vi stående selv kunne betjene. Der var dejligt, og der var en vidunderlig udsigt over den gamle havn, Grådyb og Fanø. Men det var en fornemmelse af at være et fremmed sted. Spadsereturen ad nuværende Trafikhavnskaj med – som oftest – de mange dampere var noget helt andet end udsynet »hjemme« til kutterflåden, trafikken var mere intens med mange lastbiler og virkede farlig. Dampernes lossebomme svingede, og taljerne hvinede. Lastarbejderne gik i en uendelighed og bar sække med kul eller koks i land med opskårne sække som hætter over hoved, skuldre og ryg. Andre bar ligervis halve grise om bord. Lossebommene ordnede de helt tunge ting. Langs dampernes ræling stod styrmændene, der holdt opsyn med losning og lastning og råbte deres ordrer. Selv fuglelivet var nyt. »Hjemme« var vi vant til måger. Her var der i hundredvis af spurve og enkelte toplærker, der pikkede korn op. Dette korn samlede sig langs skinnerne, og det gav ganske bestemte mønstre i utallige fugleflokke. Ligeså var der i snesevis af duer. Skibsnavnene prydede agterstavn eller bov. Fremmede flag sås på flagstang over agterstavn. Udenlandske bynavne angav hjemsted. Og der var en speciel lugt overalt af soyakager eller soyabønner. Siloer og store pakhuse dominerede bygningsrækken over for kajanlægget.

Der var en fascinerende travlhed overalt, men af en ganske anden art end i Fiskeri-

havnen. Alt var meget større. Blandt besætningsmedlemmer sås også fremmedartede mennesker: kinesere og negre. Dampere lagde til kaj vha. Svitzers slæbebåde eller blev halet fra kaj og svunget rundt i bassinet med kurs mod havneudløbet. Jeg mener slæbebåden hed »Bjørn« og havde malteserkorset – Svitzers rederimærke – på skorstenen.

Jeg husker, at vi nu og da rundede Fanø-færgeriet med fanøfærgen i lejet. Jeg kendte dem fra »hjemmets« vinduer med det samme og var noget imponeret af dens størrelse trods alt. Den så så liden ud fra vore vinduer, når den pendlede mellem Esbjerg og Fanø. Det var for den lille dreng som at komme helt hen til den store lastbil, som han kendte så godt på afstand. Dampernes størrelse var næsten for meget at være nær på.

Ved Englandskajen fæstnede sig også navne »A.P. Bernstorff«, »Parkeston«, som jeg i 1948 sejlede til Harwich med, »Alexandra«, som jeg i 1948 sejlede hjem med til Esbjerg.

Af andre skibe, der hørte min barndom til, var »Phønix«. Men nok især sandpumperen »Ægir«, der særdeles ofte passerede Fiskerihavnen til og fra arbejdet med den konstante uddybning af Grådyb.

Særlig drastisk oplevede jeg lastningen af kreaturbåndene, når kreaturerne blev drevet ud af eksportstaldene om bord under megen råben fra mændene, der drev dem af sted over terrænet og op ad sliskerne om bord i dampere. Jeg mindes svagt, at et af rederierne vedrørende disse transporter hed Clausen. Uroen ved disse kreaturdrifter blev næsten dramatisk, når et stykke kvæg undslap flokken og kontrollen og galopperede hen ad en nærliggende gade. Det kunne være ganske vanskeligt at indfange det, og det bragte stor opstandelse i trafikken.

Når jeg som barn var i området ved Gl. Havn

Igen på marken mellem hjemmet og Trafikhavnen. Da mor er i kittel, må det være en hverdag. Til højre sidder forstanderen for Sømandshjemmet »Gl. Havn« Johs. Otto Jensen med mig.

var der dog én bygning, som jeg var »dus« med: sømandshjemmet Gl. Havn. Dels var jeg klar over, at far og mor havde været bestyrerpar på stedet, dels kom jeg til at kende husets indre ret godt, da far og mor kom en del sammen med bestyrerparret Johannes Otto Jensen og fru Misse. Min storesøster gik i klasse på Vestre Skole med den ældste søn Bent Otto – jeg gik i klasse med hans yngre bror Jens Otto, hvis fødselsdag jeg altid var inviteret til.

Selv om jeg følte mig lidt på udebane, når jeg færdedes på området ved den gamle havn, var jeg bekendt med områdets historie, som var Esbjerg Havns egentlige begyndelse. Yderligere lå kutterværfterne i dette område, hvilket gav det en særlig estime hos mig. Værfternes ejere var værfternes navne: Søren Kjeldsen, N.P. Jensen, Raun-Bybjerg. Jeg erindrer ikke nogensinde at have passeret disse værfter, uden at der var nybygninger i gang under tag i stort set åbne haller. Her kunne man følge det fremadskridende byggeri fra det første og vigtige tekniske skridt: Kølen, der blev strakt, til det spantereste skib stod som et interessant og smukt

træskelet, der slutteligen beklædtes, og man så skroget færdigt, tidligere med den klassiske kutterhæk, senere med den moderne krydserhæk, som blev den altdominerende. Hele værftet genlød af lyde fra save og hamre og kølle-slag, lyde der var »venligere« end de hvinende kranser. Men det bedste var duften af frisk eller lagret træ. Den hang i luften overalt, og blandt disse dufte vandt egetræets førsteprisen.

Esbjergs Kommunale Skolevæsen var i min drengetid meget velrenommeret. Der var tidligt indført børnehavetradition som første »skoleår«. Jeg begyndte i børnehaven på Vestre Skole hos frk. Svarrer i 1936. Ved første fremmøde blev jeg fulgt til skole, derefter var det enegang også på de mørke morgener, men jeg har ingen erindring om ængstelse ved dette. Jeg husker mange detaljer fra skolevejen i havneområdet. »Premier Is« var sømandshjemmets naboer til begge sider. På skolevejen kom derefter først en lille benzintank, bag hvilken der var en cykelhandler, dernæst åbne markarealer på venstre side og til dels på højre side. Lidt henne på venstre hånd i nuværende Nyhavnsvej lå Oxbølls radioforretning med specielt kutterne som kunde. Derefter kom værksted for en lappeskomager, en blikkenslagerforretning og et lille fiskerøgeri, hvis indehavere var et usædvanligt flinkt ægtepar, der var små af vækst og talte en underlig dialekt, som jeg helt sikkert mente var fordi, de var hollændere. Så kom på samme side barberforretningen, ejet af en flink mand, der hed Trans. Han meldte sig under besættelsen som frivillig tysk soldat til østfronten. Så lukkede barberforretningen, og vi søgte andre steder hen. Det havde vi nok gjort alligevel. Bag disse huse og forretninger var der åbne markarealer, der stort set gik helt ud til, hvor digerene begyndte nord for Fiskerihavnen og også nåede det areal, som lå ved det sidste havnebassin og bar

det uofficielle navn: Sibirien. Senere kom de første beboelseshuse på venstre hånd, i folkemunde kaldet Otte-husene. Husene var små dobbelthuse: stueetage og almindelig høj tagrejsning. Der har nok været fire dobbelthuse. Deraf navnet med tallet otte. Jeg var lidt bange for børnene derfra, da de oftest var lidt pågående og gerne ville yppe kiv. Lige inden Gammel Færgevej mødte man de første bymæssige beboelseshuse.

På sydsiden af Nyhavnsgade mellem Gammel Færgevej og nuværende Vesterhavsgade og begyndende fra denne først et værksted for skibsmotorer – mon ikke det var »Vølund»? Lidt efter kom Stefan Josefsens skibsforretning med udstyr til skibe, fortrinsvis kutterne: kompas, skibsklokke, kovser, sjækler o.l. Naboforretningen i samme hus handlede vistnok med støvler og havtøj.

Vognmandsforretningerne, der ejede de store isvogne med hesteforspand til transport af is til kutternes fiskefangster af rensede fisk, var I.C. Andersen, Blach og Hans Chr. Pedersen. Sidstnævnte havde til huse i Nyhavnsgade lidt før Gammel Færgevej. Stedet lignede nærmest et velholdt husmandssted med gårdsplads, staldbygninger og markareal. Her levede også hans fritgående gæs. Blandt disse var en gase med en pudsig adfærd gennem flere år. Den gik hver morgen til Fiskerihavnen – solo. Forbi Sømands-hjemmet og over nuværende Fiskerihavnsgade til det grønne areal mellem denne og kajen. På dette areal parkerede auktionsmestrene og de velbjergede skippere deres biler med næsen mod første bassin. Her vandrede gasen fra bil til bil og spejlede sig i bildørene. Den kunne nu og da fare lidt i flint og hvæse ad sit spejl billede. Derefter gik den om på bilens modsatte side – måske for at finde den formastelige konkurrent. Efter at have »gennemgået« de fleste biler vandrede den hovent tilbage til sin mark og gårds-

plads. Den var i øvrigt noget aggressiv og har med spredte vinger og megen hvæsen væltet mig, da jeg engang formastede mig til at gå til byen på dens fortov. Denne skolevejs del fra havnen til den nuværende store rundkørsel på Strandby Plads har jeg gået eller cyklet på fra 1936 til 1948 hver skoledag. Fra Strandby Plads ændrede skolevejen sig i takt med min opvækst. Vestre Skole blev til Stormgades skole og denne til Statsskolen i Svendsgade. Hvor Gammel Færgevej i dag løber sammen med Vesterhavsgade i en meget spids vinkel lå med indgang fra Vesterhavsgade Tivoli. Et bygningsmæssigt meget unikt sted fra Esbjergs første tid bestående af træbygninger med tjære-paptag udstyret med et tårnagtigt spir. Der var en skyggefuld have med træer og en plæne, så pæn som en plæne nu kunne blive på det sted. På mig virkede stedet meget romantisk, men jeg kom der ikke. Det var en beværtning med mange øl og kortspil, så det var ikke ligefrem min »tilladte genre« at færdes i. Men et lille grønt område i nærheden af pakhuse og andre store prosaiske bygninger var det. Omkring min 12-13 årsalder opførtes en ret primitiv teatersal, som havde »Eventyr paa fodrejsen« af den populære danske digter og præst Christian Hostrup på programmet. Det gav vore forældre en chance for at give os en lille forsmag på teaterverdenen, Vi var derhenne at se stykket og morede os kongeligt. Teaterbesøg var absolut ikke hverdagskost for os.

Livet på havnen

I hundredvis af timer har jeg under min opvækst betragtet udsigten fra vor lejlighed på første sal gennem vinduerne ud mod havnen, hvor der var udsigt til både Trafikhavnen og Fiskerihavnen. Mod syd kunne man tværs over Trafikhavnen se, når Fanøfærgen forlod sit leje og følge dens færd over farvandet til Nordby på

De tre ældste søskende fra sømandshjemmet »Ny Havn« om bord på kutter E 487 »Marinus Helt»

Fanø gennem sejlrenden til dette brug. Så man ud gennem de vestvendte vinduer, kunne man se såvel kutterne som damperne tværs over den nordlige del af Fanø, når de sejlede ind gennem Grådyb. Jeg kendte englandsbådene i den faste rutefart og kunne i vor stærke kikkert ikke genkendende til såvel »Alexandra« som »Parkeston«, inden de rundede først Fanøs nordspids og siden sømærket »Jerrig« ud for Sædding, inden de satte kurs mod Esbjerg Havn. Lige ud ad stuevinduerne mod vest sås østgavlen af den 200 meter lange Auktionshal, langs hvis nordside Auktionskajen lå. Der lossedes alle fangster af isede fisk fra kutterne. Det var en verden helt for sig selv at overvære de daglige auktioner over diverse fiskefangster, der lå opstabledt i svære trækasser – alle ens. Dér lærte man fiskene at kende. Jeg kan endnu genkalde mig den galoperende auktionarius-

stemme, der bekendte fiskearten og mængden af det parti der blev udråbt til salg. Budene fra opkøberne blev oftest – efter afgivelsen af første bud – markeret ved en lille vippen med piben, et nik eller en lille håndbevægelse givet med få ørers spring i så fabelagtig en fart, at ukendte tilskuere ingen chance havde for at følge med, hverken i pris eller i hvilken person, der i stimlen af folk havde budt.

Når højeste bud var fikseret, slog auktionarius med sin lille hammer på den dertil medbragte træplade. Dette lille klik ekkoer endnu i mit øre. Så var partiet solgt, købers navn på papirseddelen blev smækket på en af de øverste fisk i kassen, og man fortsatte straks til næste parti. Der var fart over feltet, hvilket nærmest hidsede tilskuerne op til en konkurrencestemning, som var det 6-dages cykelløb i Århusaljerne, man overværede.

For enden af Auktionskajen var der kajplads til de indgående kuttere, der skulle kontrolleres af personalet fra Havnevagten m.h.t. eventuel fortoldning. Foruden denne funktion var den også fortøjningsplads for kuttere, der havde et sygt eller tilskadekommet besætningsmedlem om bord. Der blev de afhentet af ambulancen fra Falck eller Zonen, som var tilkaldt over Blåvands Radio af kutteren før anvendning af havnen eller af Centralsygehuset i Esbjerg, når vagthavende læge havde talt med kutteren over Blåvand. Da jeg senere, i 1959, som læge blev ansat på kirurgisk afdeling på sygehuset, har jeg selv flere gange talt med kutterne over Blåvands Radio, når de ønskede rådgivning. Når mit råd var at søge til Esbjerg Havn snarest, blev jeg orienteret om sejltiden til Esbjerg og bestilte derefter ambulance samt afgav råd og evt. medicinordination under sejladsen til havnen. Hver kutter havde om bord en veludstyret medicin- og forbindingskasse, som jeg kunne henvise til i mine telefonråd. Jeg har altid været imponeret af den ro og fine vurdering, som den, jeg talte med, havde. Instruktionerne kunne tage lidt tid at give, da forbindelsen ordnedes via »skiftetale«, og man kunne altså ikke afbryde hinanden, da det – mens man talte – var en en-vejs-samtale.

Helt ude for enden af Auktionskajen ved havneindsejlingen havde redningsdamperen sin faste plads. Jeg husker tydeligt det første redningsskib, »Vesterhavet«, som jeg som lille har været om bord på sammen med far. Det blev i 1938 udskiftet med »F.V. Mortensen«, som fyldte lidt mere, men lå fortøjet samme sted. Jeg beundrede dens sorte, moderne skrog og dens gule overbygning, og fra vore stuevinduer har jeg set den mange gange med en kutter på slæb.

Også på »F.V. Mortensen« har jeg været om bord, og jeg husker dennes kaptajn P.H. Fjelde,

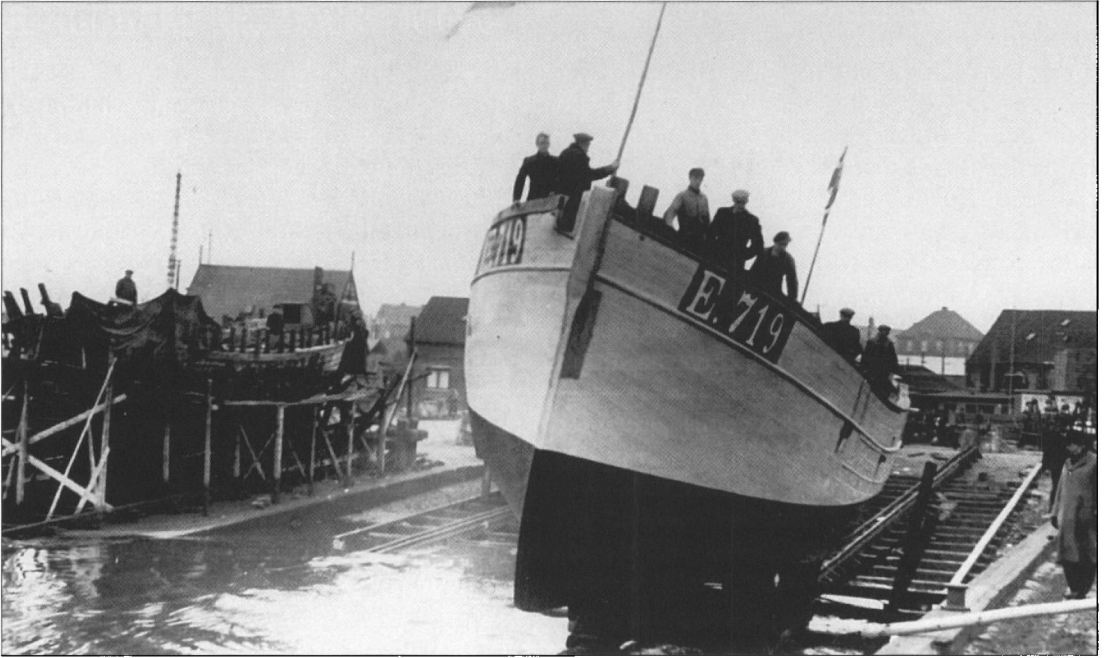
som i en kort periode boede på sømandshjemmet. Han blev meget populær i fiskerflåden pga. sin velvillighed til at rykke ud for fiskeskipperne i 1940'ernes strenge isvintre, hvor frosten var så hård, at der var næsten fast is få sømil ud i Vesterhavet.

»F.V. Mortensen« samlede de kuttere, der ville på fiskeri, og de afsejlede så med redningsdamperen forrest for at bryde isen for kutterne. Det lignede en andemor med en stribe ællinger efter sig. Var der kuttere for indadgående, lagde »F.V. Mortensen« bi uden for Grådyb og »samlede dem op« for at få dem i havn uden unødvendige skader på træskrogene.

Alt dette kunne fra vore vinduer opleves på første parket. I klart vejr kunne man mod syd over Vadehavet se Ribe Domkirke, og mod nordvest så man Blåvand Radios master. Begge afstande er på 25 km. Det fortæller lidt om, hvordan man i ældre tider ved hjælp af bavne – bål på højtliggende steder – ret let i klart vejr kunne sende signal/alarm over store strækninger.

Et andet skib, der står klart i min erindring, var Fyr- og Vagervæsenets »H.V. Ravn«, som havde kajplads for enden af en anløbsbro neden for bygningen i nærheden af Havnevagten. Bygningen indeholdt den kendte danske redningsbådstype med det røde træskrog og det hvide fenderbælte hele vejen rundt om skroget samt linen til at gribe fat i hængende i buer. Det røde murstenshus var smukt med sit tegtag, stræbepiller og de grønne gavlporte med to påmalede Dannebrogssplitflag i kors.

Nær Havnevagten stod mindsteningen for tragedien med et redningsbådsforlis og tab af redningsmænd og føreren Lambertsen. Utallige gange er jeg gået forbi denne mindesten med det udhuggede relief af situationen. Trods min unge alder har jeg altid følt det som et »must«

Stabelafløbning af kutter E 719 »Twea«, som min far og farbror lod bygge på N.P. Jensens skibsbyggeri i 1947. Rektor på Esbjerg Statsskole synes ikke, en stabelafløbning var en begivenhed, man kunne få fri til.

at læse stenens tekst. Mit sind blev altid tungt, og jeg anbragte disse redningsfolk i et gemme i min sjæl for helte. Ofte stod jeg stille foran stenen i minutter for at forestille mig, hvilken frygtelig situation det måtte have været.

Fra mindestenen kunne man gå hjem over det store ubebyggede græsareal mellem Halle-restaurationen og Trafikhavnen til sømandshjemmet. Når man kom bag om Hallerestaurationen til den nuværende Auktionsgades for-tov, havde man på højre hånd et lille anlæg, der strakte sig langs Auktionsgade og var omgivet af en lav rødstensmur. Ved indgangen til anlægget – hvis formål jeg ikke er klar over – stod en gråmalet hornmine fra Første Verdenskrig. Den havde en påskrift malet med nærmest håndskrift: »Før lagde jeg Søfolk i Dødens

lænker. Nu samler jeg Penge til Børn og Enker.« Derover var en spalte i minen til at putte penge i. Den blev tømt en gang i året. Også dette »mindesmærke« gjorde mig stille og eftertænksom.

Af dagligdagens nuancer i min drengetid er der nogle tilsyneladende ligegyldige ting, der dog er blevet hængende som evige markører: Udsigten fra vore vinduer – men ikke just kun for udsigtens skyld. Ej heller for æstetikken i landskabet. Nej det er pga. det væld af aktiviteter, der udfoldede sig i al slags vejr og året rundt. De to havneindsejlingsfyre, der året rundt i mørket blinkede rødt og grønt. Det store ur på »vor ende« af Auktionshallen, på hvis mægtige urvisere vi dagen igennem fulgte dagens rene tidsforløb. At vågne meget tidligt om

morgenen og høre »dagen begynde«, når iskuskene mødte med vognene forspændt de tunge jyske eller belgiske heste. Altid tospand og lyden af vognhjulenes jernringe mod brostenene. Så var det tryk hverdag og alt i orden. Lidt mere fornemmelse af utryghed gav det, når man efter sengetid i det mørke børneværelse på tågede nætter hørte tågehornets jamren. Man anede risikoen i det befærdede farvand i Grådyb og mindedes de farlige episoder, der blev beskrevet, når skipperne talte med far på hans kontor. Når tågehornet lød om dagen, tænkte jeg ofte på yngstemanden om bord, der under udsejling fra bøjen med snurrevodet kunne blive sat ud i kutterens redningsjolle – den lille norske pram – fortøjet til ankerbøjen og forsynet med en krukke ferskvand, et brød og skibets klokke. Der sad han så og vippede i en time eller så til kutteren gik til bøjen igen for at hale snurrevodet ind. En ensom time med mange tanker. Nedsejlinger og kollisioner i tåge og stille vejr med slet hav var ulykker og forlis, som var betydeligt vanskeligere at acceptere end forlis i stormvejr.

Før den 9. april 1940 var der hele tiden anløb af udenlandske dampere i Trafikhavnen. Ofte lå der både to og tre dampere »uden på hinanden«. Ofte fulgte jeg far på besøg på disse. Far blev altid godt modtaget om bord. Talrige er de dampere jeg har været guidet rundt i fra broen til maskinrum.

Om foråret var der i Fiskerihavnen et stort opbud af kuttere fra Thyborøn, Frederikshavn, Hundested og enkelte fra Gøteborg-området. De kom, når rødspætterne søgte ind mod kysten, og landede fangsten bl.a. i Esbjerg. Disse blev ofte besøgt på søndage af skippere, der havde tilsluttet sig Sømandsmissionens KFUM, altså tilhørte »Broderkredsen på Havet«, der som logo førte »Dueflaget« på kutteren og i jakkens revers. Der var en fast flok,

der søndag formiddag samledes på sømandshjemmet for at fordele kristelige blade mellem sig til omdeling på de fremmede kuttere. Det var bl.a. Zions sogns kirkeblad, »Redningsbåden« og »Et ord med på vejen«. Således kom man i snak med fiskere af alle holdninger og kunne tale om problemer og kristendom og afgive invitationer til hjemmet og informationer om møder, udflugter eller kristelige sammenkomster. Disse aktiviteter blev taget meget alvorligt og gennemførtes med stor ildhu.

Man oplevede mange holdninger og kunne nok fastslå, at Indre Missions arnested næppe var Nordsjælland, men mere den jyske vestkyst. Forskelle i de små ting kunne også skinne igennem. F.eks. kunne visse svenskere ikke befinde sig på sømandshjemmet, da tobaksrygning ikke accepteredes i svensk »kristent regi«. Til gengæld kunne disse svenskere godt komme i havn søndag formiddag. Dette virkede anstødeligt på de Esbjergbåde, der var tilsluttet fiskeriforsikringen »Union«, hvis vedtægter på det tidspunkt absolut forbød det. Medlemmer af »Union« måtte afbryde fiskeriet så betids, at de kunne komme i havn inden midnat lørdag. Far talte længe med svenskerne om dette, og det endte med forståelse fra begge sider, så svenskerne atter kunne holde deres indtog på hjemmet.

I øvrigt satte den stadige vekslen mellem højvande og lavvande – ebbe og flod – også sit fingeraftryk på visse havnenære områder. Kutternes fortøjninger skulle idelig justeres. Det var en opgave for de besætningsmedlemmer, som boede om bord. Ellers måtte skipper på havnen for at se til sin kutter. Naturligvis søgte man at have så meget slæk i fortøjningerne, at det hele var ordnet så praktisk som muligt. Men stormvejr fra den kritiske retning kombineret med status for flod og ebbe kunne nemt afføde behov for en tur på havnen.

Ved ebbe sænkedes vandstanden med omkring 1,5 meter, hvorved havbunden kom til syne. Denne våde og bløde havbund kaldes flakkerne. De strakte sig ofte 100 til 200 meter ud fra stranden op langs kysten forbi Fourfeld Bæk, Sædding til Hjerting. Derefter blev vanddybden større tæt på stranden. På disse flakker havde ormegraverne travlt med at grave sandorm. Det var for en del mennesker et erhverv, da sandorm solgtes som agn til ålekroge og i øvrigt i stor stil til hobbyfiskere. Det drejede sig ikke om tre til fire ormegravere, men om snesevis i hele området. Det samme gjaldt flakkerne ved Fanøs østkyst.

Skulle en mindre kutter renses i bunden, var det praktisk ved højvande at sejle den om i Trafikhavnen. Der sejlede man den op mod den lille og smalle strandbred i bassinets nordlige ende og strandede den blidt med vilje, hvorefter man fortøjede den med siden til det skrå glacis, der var støbt fra vandoverfladen og op til det daværende grønne areal. Derefter afventedes ebben, der fik båden til at lægge sig på siden og lejringen stabiliseredes med en trosse i land fra masten. Så skrabede man bund eller malede og ventede på højvande, så båden atter var flot. Man kunne så eventuelt ved næste ebbe gå i gang med den anden side. Enkelt og egentlig ganske smart.

I den almindelige dagligdag på havnen kunne man som lokalkendt rimeligt let finde den kutter man var interesseret i, såfremt man ville kontakte besætningen. Der var tradition for, at søndagsbådene, som tilhørte »missionsfolkene«, lå ved første pier. I andet bassin fandtes en ophalerplads, hvor fiskerikontrollen tog stikprøver, når de ønskede at kontrollere en last for undermålere i fangsten eller andet ulovligt fiskeri. En dag var en af søndagsbådene beordret til kontrol. En ikke-missionsskipper så det og kommenterede det med, at der

måske kunne være noget typisk for »missionen« m.h.t. stedet og kontrollen. Få dage senere var netop denne skipper beordret til kontrol det pågældende sted. Det så den lune og meget respekterede missionsmand Chr. Grønne, der med et skævt smil gik på »prajehold« og råbte til den aktuelle skipper: »Er du blevet missionsmand?«. Kommentaren levede og blev genfortalt mange gange – mest af missionsfolk!

Som enhver »landsby« havde havneområdet også sine originaler. Vi havde Søren Hus, Tiphede og Kristian med tilnavnet »Torskehoved«. Søren Hus og Tiphede var begge eneboere. Søren boede et sted i nærheden af Sibirien i et gammelt styrehus lidt isoleret og udstyret med få fornødenheder, og han ernærede sig nok ved lidt tiggeri og klunseri. Han gjorde ingen fortræd og hørte til i »gadebilledet« ude omkring tredje og fjerde bassin og området bag de senere opførte sildeoliefabrikker, hvilke stort set var grønne arealer, der henlå i brak.

Tiphede boede på marken bag føromtalt Trans' barbersalon i et særdeles ydmygt lille hus, der principielt var hvidkalket. Af størrelse var det nok kun 35 kvadratmeter. Jeg tror det stammede fra arilds tid og kan hælde det har været bevaringsværdigt og fra Esbjerg Kleves første beboelse. Jeg har været meget nær på det utallige gange, da fars garage lå kun et halvt hundrede meter derfra. Jeg opfattede det som lerklinet og mindes svagt, at siderne havde et par stolper i »murværket«, som var det dårligt udført bindingsværk. Hele min opvækst opfattede jeg Tiphede som »værende i sin bedste alder«. Han havde en lang og jordvindende gang og altid et smil i sit særdeles snavsede og sortskæggede ansigt. Han gik konstant rundt med en trætrillebør med jernring om hjulet af samme type, som bønderne brugte til transport af mælkeunger, og han fulgtes af en hund, der

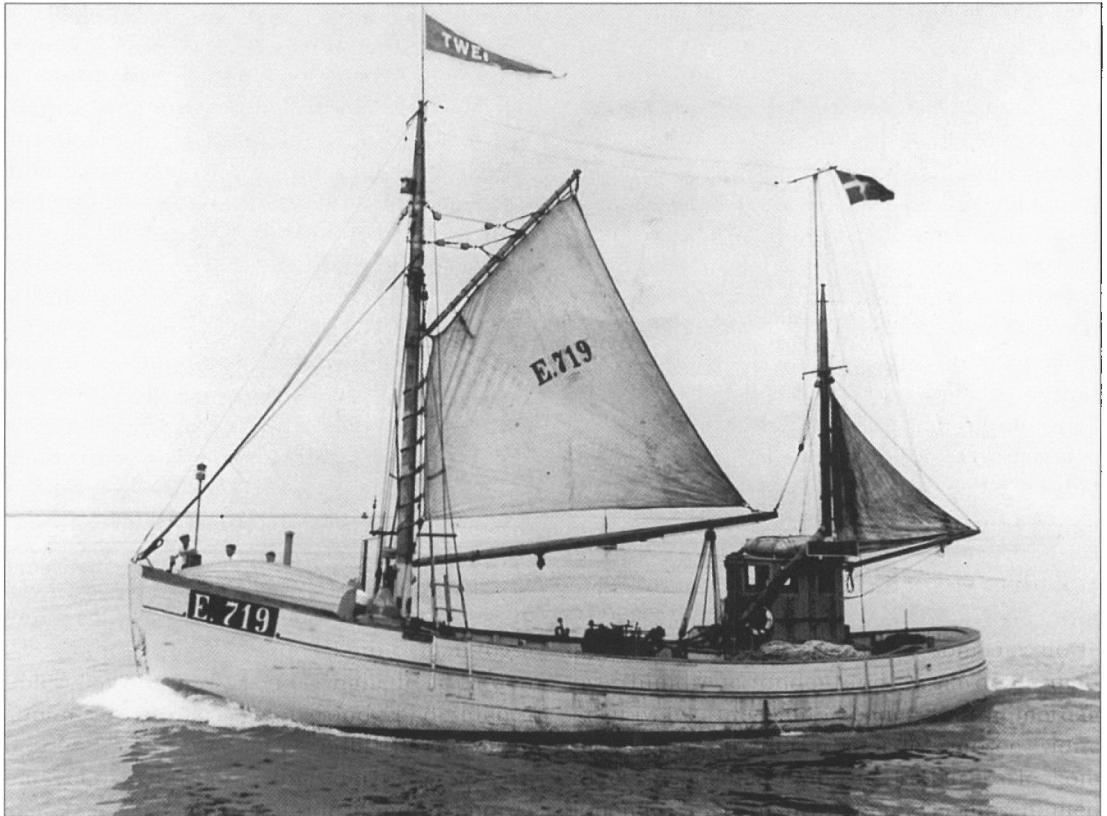
mest lignede en langhåret hvid setter med sorte aftegninger, snavset og godmodig som sin herre. Tiphede havde nogle få grise, som levede i samme hus som han boede i, måske endog i samme rum, sagde man. Der kunne vel højst være to eller tre små rum i våningen. Bag huset var en meget lille indhegning, hvor svinene gik ude om sommeren. Min kontakt til Tiphede var hyppig, men alligevel distancerende grundet en let ængstelse. På sømandshjemmet var det nødvendigt at have en svinetønde i form af en stor trætønde til madaffaldet fra køkkenet. Denne svinetønde havde far sagt til Tiphede, at han kunne hente, hvilket han gjorde med jævne mellemrum. Den indeholdt mange godbidder, og jeg er overbevist om, at han selv levede af den. Han var en smilende og venlig mand. Hilste altid når vi mødtes, men jeg bakkede altid et par skridt, hvad han nok havde forståelse for. Bar altid en fedtet og rundpudlet hat over det halvlange, sorte og krøllede hår. Hvornår han »forlod« min tilværelse, husker jeg ikke. Det har nok været i min 12-13-årsalder.

Kristian »Torskehoved« boede ikke på havnen, men et mig ubekendt sted oppe i Vesterbyen. Han var en stor og før mand med højde og vægt over middel, og han gik altid i et slidt mørkt jakkesæt, oftest lettere bedugget med til løb til let slingrende gang, når han kom til havneterrænet fra Strandby Plads. Hvad årsagen var til hans tilnavn, ved jeg ikke. Måske var det på grund af hans ansigt, som var stort med poser under øjnene og let »hængende« kinder samt en stor og lidt trist mund, når han ikke var i løftet stemning. Han snakkede altid højlydt med sig selv og hilste med store armbevægelser på stort set alle forbipasserende, såvel fodgængere som cyklister. Han gjorde heller ikke nogen fortræd, men faldt i påfaldende dybsindig fuldemandssamtale med folk, der gad høre

på ham. Han havde tit »ligfald« – epileptiske anfald – med kramper og fråde ud af munden. Jeg har overværet en del anfald med opspærrede øjne. Pludselig faldt Kristian om på fortovet, havde kramper og vred sin store krop. Det så meget farligt ud. Efter få minutter var han som oftest rolig, kunne rejse sig og lidt slingrende genoptage sin tur. Man kendte ham og stod blot stille hos ham, til han blev klar. Kun en enkelt gang har jeg set, at ambulancen blev tilkaldt, sikkert af en fremmed på havnen. De lokale fandt det ikke fornødent.

Fiskeriets anseelse

I 1945 kom jeg i gymnasiet på Esbjerg Statskole, hvorfra jeg blev student i 1948. Det var uhyre få elever, der gik i gymnasiet fra Vesterbyen i Esbjerg. Statsskolen virkede meget fremmed på mig, og jeg faldt aldrig helt til i dens sociale samvær. Under hele gymnasietiden følte jeg, at den verden jeg kom fra, var ganske fremmed og i øvrigt uden interesse for Statsskolen, Fiskerihavnen var for alle nærmest »en by i Rusland«. Det bekræftedes af en bestemt holdning hos rektor Thure Hastrup. I 1947 lod min farbror og far kutter »Twea« E 719 bygge på N.P. Jensens kutterværft, Esbjerg. Pris ca. 225.000 kr., størrelse ca. 50 brt. En stabelafløbning er en speciel mærkedag for et skib og dets ejere. Stabelafløbningen skulle finde sted en formiddag med flagning, navngivning, kaffe og hvad der hørte til. Familien skulle naturligvis være til stede. Jeg havde fået en seddel med hjemmefra med ønske om fritagelse fra undervisningen to-tre timer for at kunne deltage og blev kaldt op til rektor, der afviste og overhovedet ingen forståelse havde for sligt. Han talte lidt hånende om »stabelafløbninger«, hvilket fik mig til at kaste respekten for hans holdning over bord, idet jeg oplyste, at en stabelafløbning er ikke kun noget praktisk og en lige-

E 719 »Twea« af Esbjerg. Jeg elsker dette billede. Var selv med den som kok i 1948 på Fladen Grund efter sild og tun.

gyldig milepæl i et skibs historie, at »Twea« var en af de største kuttere i havnen, og at jeg blev væk den dag fra skolen uanset hans syn på »stabelafløbninger«. Derved blev det. Jeg tog til stabelafløbning, og jeg husker, at jeg nærmest var forarget over den manglende forståelse.

I øvrigt havde Fiskerihavnen og de aktiviteter, der udfoldedes der, ikke den interesse i selve Esbjergs byliv, som man kunne forvente. Naturligvis var det arbejde, som fiskeriet skaffede Esbjerg by og den deraf kommende rentabilitet samt det økonomiske afkast i det hele taget af interesse. Men ud over den udøvende

del af Esbjergs befolkning – nemlig fiskerfamilierne selv og de erhverv der var direkte tilknyttet fiskeriet og for det meste lå på Fiskerihavnen eller i Vesterbyen – var forståelsen for erhvervet og den dybere interesse for dets udøvere mindre end forventet.

Der var en uforståelig forskel på interessen for Trafikhavnen, Fanøfærgeriet og Englands trafikken på den ene side og fiskerflåden og hvad den skabte på den anden side.

Det ses også af, at havnen næsten aldrig i dagligdagen eller på søndage fik besøg eller tilskuere fra city eller østbyen. Fiskerihavnen

med diverse funktioner og de familier, der var tilknyttet, blev en slags enklave i byen. Forklaringen med, at fiskerne stort set kom fra kysten nordpå, virker ikke troværdig. En fisker fra Tørring eller Klitmøller, fra Torsminde eller Stenbjerg er lige så fremmed for den nye by som læreren fra Nr. Nissum eller Århus. I Esbjergs store ekspansionstid var alle principielt tilflyttere og primært uden netværk i byen. Uden på nogen måde at være negativ, tror jeg mere på følgende årsager:

Der var en smule »bedrefølelse« i mange samfundslag i forhold til fiskerierhvervet. Fisker kunne sikkert enhver blive: Ingen »organiseret« læretid, parret med næsten ingen skolegang – hvilket jo ikke var helt forkert. Det rimede en del med at være »bondemand« i de første årtier i 1900-tallet. Dertil kom fiskernes »urolige« livsrytme og arbejdsdage, der var dikteret af vind og vejr og ikke gav muligheder for en fastere struktur m.h.t. faste rytmer i samfundets sociale samvær. Foreningsliv og et medlemskab af bestyrelser og udvalg måtte vige for »havadage«.

Familielivet skulle også have sin tid, når lejlighed gaves. En del besætningsmedlemmer var ikke hjemmehørende i Esbjerg, eller hvor de evt. fiskede fra, og benyttede efter anduvning af de respektive havne lejligheden til at besøge hjemmen.

Disse forhold sænkede også utvivlsomt interessen eller behovet fra fiskernes side til større kontakt til det omgivende samfund. Dette sociale billede var ganske anderledes, når fiskeren passede sit erhverv og var bosiddende i de mindre fiskerlejer langs kysten. I øvrigt begrænsede fisketurere på disse steder sig oftest tidsmæssigt fra tidlig morgen til eftermiddag.

Blandt andet med forståelse for disse ovennævnte »sociale forhold« og med et sigte for fremtiden og den unge fiskers anseelse og

muligheder, var det far magtpåliggende, at få fiskeren gjort interesseret i at få fiskeskippereksamen, hvoraf der fandtes to: Kystskippereksamen, der gav ret til at føre små kuttere inden for nærmere definerede områder i de indre danske farvande og sætteskippereksamen, der gav ret til at føre større kuttere med et større aktionsradius.

Skolegang på Fiskeskipperskolen var ikke attraktiv for alle unge fiskere. Ofte skulle de »have et målrettet spark« for at starte en skolegang. Skolens leder A. Lindquist forlangte bl.a., at man kunne søfartsreglerne til det perfekte. Denne »udenadslære« var en stadig årsag til eksamensfeber. Mange er de situationer, hvor jeg har siddet med den aktuelle lærebog i hånden for at høre fiskeren i »salmeversene« de sidste dage før eksamen. Når repetitionen blev for belastende, måtte vi slappe af ved billardspillet. På hjemmet havde vi to sådanne gode billardborde, og spillet var meget populært. Selv under spillet kunne den vordende eksaminand pludselig starte med søfartsreglerne in mente: »Under tågetykning, snefald og svære regnbyger skal farten være moderat under hensyntagen til de stedfindende omstændigheder og forhold«. Inden eksamen sad disse »verselinier« mere fast end julesalmerne.

Nye tider

Efter krigen anede man i dagligdagen, at nye tider var på vej. Store investeringer og fjernfiskeri krævede større effektivitet. Sikkerhedskrav fulgte med. Der kom flere penge »mellem hænderne« og dermed dyrere vaner. Man havde set fremmede egne: Licensrejsernes ture til England/Skotland og laksefiskeri fra Bornholm rykkede fiskerne så meget ud af dagligdagen, at en aften med billardspil på sømandshjemmet næppe dækkede oplevelsesbehovet. Man boede ikke som kokkedreng mere om

bord, men havde værelse i byen. Børn fra fiskerfamilierne kom på gymnasiet og fik hyppigere og hyppigere en videregående uddannelse på seminarium – i erhvervslivet uden for fiskeriet eller på universitetet. Verden lå efter krigen åben og skulle afprøves – både turistmæssigt, men også mht. muligheder for anderledes livsløb.

Dermed svandt »landsbystemningen« fra Vesterbyen. Børn fra fiskerbefolkningen blandedes i fritid og uddannelsesforløb mere og mere med det øvrige samfund. Dette indvirkede naturligvis på traditioner – lige fra kirkegang, over teaterbesøg og turistrejser til sysler i det enkelte hjem. Sådan må det nødvendigvis være. Jeg er desuden selv et eksempel på denne nye »trend«. Fra mellemskoleeksamen i 1945 på Stormgades Skole med op mod måske 1000 elever var vi vist to elever, der fortsatte i gymnasiet. Begrebet »søndagsbådene« er fortid.

Min familie fraflyttede Esbjerg i august 1949. Da var der nok begyndende økonomiske bekymringer med fiskerflåden. Men der var kommet mange nybygninger. Sildefiskeriet var etableret med sildefangst direkte beregnet til Andelssildeoliefabrikken, som blev bygget i 1948. Det medførte stort set en deling af såvel kutterflåden som havnen – nemlig det traditionelle konsumfiskeri med landing ved Auktionshallen og solgt via den traditionelle auktion og sildetrawlerne/tobistrawlerne, som landede til industrien ved Andelssildeoliefabrikken, der var fiskernes egen eller måske rettere sagt: Kutternes egen.

At det i løbet af de næste halvtreds år skulle vise sig, at Esbjergs fiskerflåde næsten skulle udgå, konsumfisk blive passé, havnen næsten kun kendt som offshore-havn og selv sildeolie-lugten, der dengang var lig med lugten af penge, skulle blive svagere, var ikke nemt at forudse. Meget har ændret sig. Selv når man kom-

mer til Esbjerg søværts fra, skal man lede lidt efter at få øje på byens gamle vartegn Vandtårnet ved Bavnehøj. Det danner ikke mere den markante profil af byen.

Efterskrift

Alt vedrørende de to sømandshjem i Esbjerg er nu fortid. De oprindelige funktioner i bygningerne er ophørt, og bygningerne er solgt. Sømandshjemmet »Gl. Havn« er handlet flere gange. I dag er det flot renoveret og ejes af vagtskibsselskabet ESVAGT.

Sømandshjemmet Ny Havn ejes af »Hjem Is«. Under min hustru og mit besøg i Esbjerg i efteråret 2005 kørte vi på Fiskerihavnen. Der lå kun få store og rustne trawlere, og havnen var for en stor del lavet til marina for lystbåde. Trods hverdag ingen særlig »action«. Bedding lå mere eller mindre øde hen. Ingen kuttermotor var i gang. Ingen sildelugt eller sildemelslugt. Ingen travle bude eller varevogne var i gang med at læsse proviant om bord. Ingen små petroleumsbåde fra BP eller Shell tøffede bassinerne rundt for at tanke kuttere op med brændstof. Ingen store fiskebiler stod startklare og læsset med fisk til Italien. Jeg gik ind i en fiskeforretning i nærheden af stedet, hvor tidligere godsbanegården havde ligget. Købte lidt torskenakke. Spurgte hvornår de var landet. I Hvide Sande i formiddags, lød svaret. Det fik mig til at tænke på St. St. Blichers fortælling: »Ak! Hvor forandret!«

Nu manglede jeg blot et kig ind på sømandshjemmet, om dette var muligt. Det var sen eftermiddag, men hoveddøren var åben. Blev venligt og høfligt mødt af en ung mand, der sad på »fars kontor«. Han spurgte: Hvad kan jeg hjælpe med? Jeg fortalte kort om mit kendskab til stedet. At jeg blot lige ville mindes. Han var meget forstående, og jeg kiggede mig lidt om.

Den unge mand fulgte med og hørte på. I øvrigt var det mig en glæde at se, hvor ordentligt og rent der var. Da vi skulle videre, sagde han: I skal have en is – en stor is. Og så hentede han to gode is til min hustru og mig. Vi takkede og hilste af. Da jeg startede på at spise isen, randt sidste strofe af Christian Winthers »Flugten til Amerika« mig i hu: »Jeg drukned' min sorg og fandt min trøst på bunden af sago-suppen«.

Noter

1. Se også forfatterens artikel »Delte forældre med fiskere og søfolk« i *Udlængsel og hjemve. 100 års logbog for sømænd, fiskere og andet godfolk*, udgivet i anledning af Indenlandsk Sømandsmissions 100 års jubilæum 28. april 2005, s. 118-123 De to sømandshjem i Esbjerg er bl.a. beskrevet i Alan Hjorth Rasmussen: *Sømandshjemmet Ny Havn 1927-1977. Esbjerg 1977* og Mette Guldborg: *Sømandshjemmet Gl. Havn. En bygning på Esbjerg Havn gennem 100 år*. Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg 2003.
2. Jens Otto Jensen har skrevet om sin barndom på Sømandshjemmet Gl. Havn i artiklen »Erindringer fra en barndom på Sømandshjemmet Gl. Havn« i *Sjæk'len 2003. Årbog for Fiskeri- og Søfartsmuseet*, Esbjerg 2004, s. 127-149.

Verner Gorridsen, født 1930, Hjortevej 2, 8643 Ans. Født og opvokset på Sømandshjemmet »Ny Havn« i Esbjerg. Har virket som praktiserende læge i Ans. Er i dag aktiv som forfatter, debattør, foredragsholder og turleder. Er desuden formand for »Foreningen til Bevarelse af Tange Sø«.

Artiklen er redigeret af Mette Guldborg 23. april 2006 med rettelser fra forfatteren 27. april 2006